

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tiskarna T. Marioni - Videm

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Sped. in abb. post. II gruppo

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inezemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Leto XVI - N. 14 (329)

Udine, 31. julija 1965

Izhaja vsakih 15 dni

Deseta obletnica videmskega sporazuma

Po zadnji svetovni vojni je državna meja med Italijo in Jugoslavijo pretrgala medsebojne stike obmejnega prebivalstva, ki je v preteklosti živelo v dobrih in prijateljskih odnosih.

Prebivalci Breginjskega, kobarških in livških vasi so na primer prav dobro poznali ljudi iz sosednjih vasi Furlanske Slovenije. Zelo pogosto so bile tudi poroke med obmejnimi prebivalstvom in s tem so se ustvarjale tudi sorodne vezi. Državna meja pa je tudi hromila gospodarske in kulturne izmenjave v obojestransko škodo obmejnega prebivalstva.

Posledice napetosti po drugi svetovni vojni so se polagoma milile. Državniki so spoznali, da je v obojestransko korist živeti zopet v dobri sosesčini. Dne 20. avgusta leta 1955 so s podpisom Videmskega sporazuma mejno črto razširili v deset kilometrske obmejne pas in zabrisala se je meja-ločnica, ostala je le še meja-združevalka in povezovalka sosednjih obmejnih področij tostran in onkraj mejne črte.

Sprva se je maloobmejni promet razvijal zelo počasi, kajti stopil je v veljavo v času, ko so mnogi še raje govorili o neki »železni zavesi« in o gospodarski škodi, ki jo utegne utrpeti ves obmejni pas vsled olajšav v prehodu meje.

Tako negativno gledanje pa se je tekom časa temeljito spremenilo; ne morda zato, ker so nasprotniki tesnejših stikov preko meje spremenili svoje stališče do sodobnih koncepcij sožitja med narodi, ampak ker je do teh sprememb privedel razvoj sam. Število koristnikov sporazuma je polagoma naraščalo in leto za leto so bili doseženi novi rekordi in kmalu se je pokazala potreba po razširitvi sporazuma. Morali so odpreti nove obmejne prehode za dvolastnike, podaljšali so bivanje na sosednjem teritoriju in izpopolnili so določila sporazuma.

Danes, po desetih letih veljavnosti sporazuma, lahko z zadovoljenjem ugotovljamo, da se je maloobmejni promet med Italijo in Jugoslavijo ne samo ustalil, ampak je postal tudi glavni činitelj, ki je omogočil navezavo sedanjih tesnih prijateljskih odnosov med obema državama. Ti odnosi so dosegli tako stopnjo, da upravičeno veljajo za vzor v širokem evropskem merilu, kajti nekdanja meja-ločnica je postala v pravem pomenu besede meja-združevalka in trden most, preko katerega se uspešno razvija vsestransko sodelovanje v korist obeh držav in njunih narodov.

Kaj pomeni to v vsakdanji stvarnosti, vidimo na hitro se razvijajočem obojestranskem turizmu, ki prispeva h krepitvi gospodarstva; vidimo v čedalje pogostejših medsebojnih obiskih najrazličnejših uradnih delegacij, ki iščejo konkretne možnosti in oblike še tesnejšega sodelovanja.

Če ob vsem tem omenimo, da italijanski državljani za tridnevna potovanja v Jugoslavijo od letošnjega aprila meseca ne potrebujejo več vize, potem že vsekakor lahko govorimo o uspešnem uveljavljanju režima »odprte meje« med Italijo in

KORISTNI STIKI MED SOSEDNIMA DEŽELAMA

Slovenski tehniki v Furlaniji

Važen obisk v okviru kulturnih in strokovnih izmenjav - Sprejem v Lignanu in v Vidmu - Jadran naj bo predmet miru in medsebojnega sodelovanja - Slovenski in italijanski arhitekti se bodo spet srečali na jesen v Lignanu, na velikem skupnem seminarju

Dne 17. t. m. je obiskala Furlanijo skupina tehnikov iz sosednje socialistične republike Slovenije, ki so jo spremljali podpredsednik skupščine Tine Remškar, minister za turizem Dušan Furlan, zvezni poslanec Milan Visintin in župan iz Nove Gorice Joško Strukelj. Ustavili so se tudi v Vidmu in obmorskem kopališkem mestu Lignanu. S tem obiskom, za katerega je dal pobudo »Sindacato Ingegneri Liberi Professionisti« Furlanije, so vrnili obisk furlanskih tehnikov v sosednjo republiko, ki je bil letos meseca junija.

V Lignanu je predsednik turističnega društva poslanec dr. Umberto Zanfagnini pozdravil dobrodošle goste s pristrnim govorom in potem podčrtal, ko so bili na kosilu v hotelu »Pineta«, važnost tega obiska, »ki spada v okvir kulturnih izmenjav med dvema obmejnima deželama in v tisto razumevno in humano sodelovanje, ki se poraja spontano iz skoraj skupne zgodovine, iz zgodovine borbe za narodno neodvisnost, ki ima, tako Italija kot Jugoslavija, svoje korenine že v preteklem stoletju in se je zaključila s prvo svetovno vojno in z narodnoosvobodilno borbo proti nacifazizmu«.

V Lignanu je arhitekt Valle prikazal gostom lokalni urbanistični aspekt, v diskusijo, ki je sledila, pa so posegli poslanec Zanfagnini, inženir Frankovič, Joško Strukelj in arhitekt Markič in Scolaris.

Arhitekt Valle je potem predlagal, naj bi se vršil letos meseca septembra v Lignanu velik seminar italijanskih in slovenskih inženirjev in arhitektov, da bodo skupaj proučevali deželne, narodne in mednarodne urbanistične načrte. Seminarja se bo udeležilo deset arhitektov in inženirjev iz avtonomne dežele Furlanije - Julijske Benečije in ravno toliko iz

socialistične republike Slovenije. Ta predlog so vsi z navdušenjem sprejeli in so takoj imenovali dva tajnika in sicer arhitekta Laciana Di Sopra ter inženirja Vuga Tomaža, ki imata nalogo, da koordinirata pripravo tega važnega shoda. Zaželeno je, da bi sledil temu še podoben seminar v Ljubljani, katerega naj bi se po možnosti

udeležile tudi pristojne deželne oblasti in osebnosti.

Skupino slovenskih strokovnjakov je sprejel v Vidmu župan prof. Bruno Cadetto, potem pa še inž. Mariutti. Pozdravni govor je podal inž. Giorgetti. Nazadnje so si pod vodstvom direktorja dr. Alda Rizzija ogledali tudi mestni muzej in grajske galerije.

ZAŠČITITI PRIHRANKE EMIGRANTOV

V Švici zaprli dva bankirja

Pred mnogimi leti se je še zgodilo v Italiji, da je neka banka, v katero so vlagali z vsem zaupanjem svoje prihranke naši emigranti, falirala in jih pustila praznih rok; ta banka je bila »Banca del Veneto«.

Zdi se, da se nekaj podobnega dogaja tudi sedaj, a ne pri nas, temveč v Švici; v tisti Švici, ki se toliko trudi, da bi zmanjšala tujo delovno silo.

V helvetski konfederaciji sta namreč dve banki zaprli svoja okenca in sicer »Spar-und Kreditbank« v San Gallu in »Banque de Commerce et de Credit« v Zenevi, v katere so številni naši emigranti vložili svoje prihranke z upanjem, da jih bodo imeli na varnem.

Nasproti tem žalostnim in zaskrbljujočim dogodkom švicarsko sodstvo ni moglo ostati indiferentno že zaradi svojega ugleda samega in je zato pripravilo dva odgovorna najvišja dirigenta teh dveh kreditnih zavodov, ki sta Španec Julio Munoz in Max Hommel iz Zeneve. Na zatožno klopju je poslala zvezna bančna kontrolna komisija.

Kriza teh dveh kreditnih zavodov prav gotovo ni pogodu švi-

carskim bankirjem, ki se upravičeno bojijo, da bo prizadet tradicionalen finančni ugled Švice.

Direktne odgovornosti pripisujejo bankirju Juliu Minozu, ki naj bi delal izven svojih kompetenc investicije z denarjem drugih, seveda tudi z denarjem naših emigrantov. Dogodki naj bi potem tudi pokazali — kar potrjuje tudi pripor Maxa Hommela — da ni bil Munoz sam odgovoren za ta hrumni denarni bankrot.

Medtem prihajajo tudi iz Italije v Švico malo pomirljive vesti, in v Rimu samem, kjer je Munoz kontroliral »Credito Commerciale e Industriale«, se je zvedelo, da je bil primoran ta kreditni zavod ukiniti izplačila, kateremu je sledila potem še druga uprava, ki je bila pod nadzorstvom istega zavoda.

Na tem mestu si želimo samo, da bi poseg helvetskega sodišča pomagal rešiti denarne vloge emigrantov, ki so sad tolikega žrtvovanja, emigrantom pa svetujemo, naj bodo zelo previdni in naj dobro premislijo v katere roke bodo zaupali svoje s toliko mi žulji prislužene denarje.

Saragat v Nemčiji

Ko je bil pred nedavnim predsednik italijanske republike Giuseppe Saragat na obisku v Zapadni Nemčiji, je imel tudi priliko, da je sprejel 30 italijanskih delavcev, ki so bili po aplikaciji pogodb o gibanju delavne sile v Evropi po volitvah sprejeti v vodilne organizme sindikatov kovinarjev.

Saragat je delavce, ki obiskujejo v Dortmundu poseben tečaj, da se bodo seznanili z delovanjem nemških sindikatov, pohvalil in jim razložil kako more pravi sindikalizem v resnici braniti pravice delavcev.

Pozneje je italijanski predsednik govoril v Koloniji številnemu zastopstvu italijanskih delavcev, med katerimi jih je bilo tudi precej iz Furlanije in Beneške Slovenije. Med drugim je dejal: »Poznam težkoče in napore emigrantov. Tudi jaz sem živel v tujni osemnajst let in eden mojih sinov se ni rodil v Italiji, ampak v inozemstvu. Dobro razumen vaše probleme in vam zagotavljam, da so mi pri srcu«.

Italijanska emigracija v Nemčiji je seveda zelo velika. Pred desetimi leti je bilo tam komaj deset tisoč italijanskih delavcev, danes pa jih je kar 350 tisoč.

Težko vprašanje emigracije

Pred kratkim je pojasnil državni podtajnik Storch, ki je tudi zadolžen za sektor emigracije v sedanji italijanski vladi, da je v inozemstvu okrog 5 milijonov italijanskih delavcev. Vsako razume, da je to velika številka. Zaradi primerjave povemo, da med vsemi velikimi italijanskimi pokrajina-mi presega to število samo Lombardija. Vse druge in tudi najbolj obljubene, kot so Sicilija, Campania in Lazio, so izpod te številke.

Ogromna številka torej, ki sama pove moč delovne sile, ki morda presega število delovne sile v velikih evropskih industrijskih bazenih kot sta Rhur in italijanski industrijski trikot Milano - Torino - Genova. Toda kaj pomeni ta pretresljiva številka emigrantov v politični bilanci italijanske države?

Gotovo ji nekaj pomeni, toda le malenkostno, če upoštevamo realno važnost tega problema ob prisotnosti v inozemstvu dobršnega dela italijanske delovne sile.

Problem teh ogromnih delovskih množic ne teži politične bilance italijanske države. To je dokazal s svojim zadržanjem tudi predsednik italijanske vlade Moro, ki je podal izjavo v parlamentu ob priliki ustanovitve vlade. V svojem programskem govoru je govoril nad dve uri emigrantom, njihovim problemom in težavam pa ni posvetil niti besedice.

Emigranti sami so spoznali svoje težko stanje, kar so dokazali pred kratkim na kongresu italijanskih kolonij, ki se je vršil v Losanni. To dokazuje tudi skupno sprejeta resolucija vseh delavskih emigrantskih organizacij v Švici, v Nemčiji, v Belgiji in Luksemburgu.

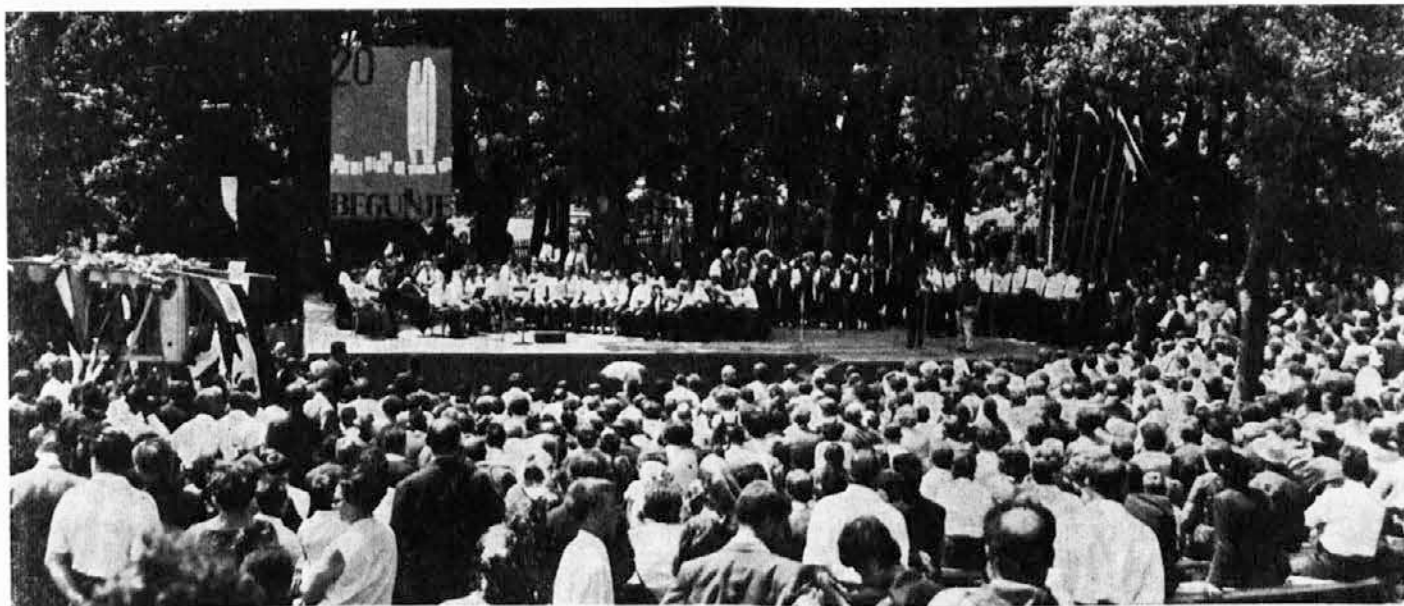
Emigranti so prišli do spoznanja, da morajo sami vzeti v lastne roke problematiko emigracije, reševati nekatere vprašanja, dajati predloge in po potrebi tudi vsiliti, da se sprejmejo in rešijo določeni problemi.

Emigracija mora v italijanski politiki nekaj tehtati, mora predstavljati to, kar v resnici je in mora biti udeležena pri odločanju prihodnosti italijanskega naroda. Toda, če hoče emigracija nekaj pomeniti, si mora začrtati lastno pot v boju za dosego svojih pravic, imeti mora lastne organizacije, v katerih naj se zbirajo množice emigrantov.

Ta potreba je rodila pobudo za mednarodni kongres emigrantov v zapadni Evropi. Ni dvoma, da bo takšna iniciativa vzdubila še nadaljna razglabljanja in da bo zavzela takšen krog, ki ga danes še ne moremo predvidevati. To dokazuje tudi odmev po Italiji in inozemstvu, ki ga je vzbudilo poročilo štirih organizacij na sestanku v Losanni.

S takšno iniciativo smo seveda solidarni in organizatorje prav toplo spodbujamo še k nadaljnjemu delu.

Begunje: proslava 20-letnice osvoboditve

Pogled na velikansko množico udeležencev, ki so prišli od vsepovsod na spominsko proslavo

V Begunjah se je z zborovanjem bivših borec, zapornikov in internirancev zaključilo sedemdnevno praznovanje, ki ga je priredila občina Radovljica. Proslava se je vršila blizu bivše ženske kaznilnice, ki so jo med vojno Nemci spremenili v zapore. V temačnih celicah ter: zaporov, v katerih je bilo nad 12 tisoč zapornikov, so nacisti uporabljali tudi mučilno orodje in zato je umrlo tu mučeniške smrti nad 800 zapornikov. Priložnostne govore sta imela član slovenske vlade Miran Košmelj in vodja delegacije pokrajinskega A.N.P.I. iz Vidma dr. Lino Argenton. Med prisotnimi so bili tudi predsednica socialistične zveze Slovenije Vida Tomšič, zvezni skupščinski poslanec Boris Zihert, radovljiški župan Franc Jere, odbornik Sandri, ki je prinesel pozdrave trbiške občine in številni predstavniki Beneške Slovenije in Kanalske doline

V NADIŠKI DOLINI

Kamnoseki so se organizirali da bodo lažje branili svoje delo

Bil je čas, da so ustanovili tudi kamnoseški konzorcij - Ustanovno listino podpisali v Tavorjani Rokodelci bodo imeli sedaj večje koristi

Prav je bilo in skrajni čas, da so se po zgledu copatarjev iz S. Daniela, mizarjev iz Sutria, stolarjev iz Manzana, nožarjev iz Maniaga in avtoprevoznikov iz Vidma združili tudi kamnoseki iz Nadiške doline in ustanovili svoj konzorcij. Ta konzorcij so uradno ustanovili pretekli teden v Tavorjani med zalajo večidel kamnoseki iz špetersedanem skupščine, ki jo sestavljajo posebnosti v rokodelstvu. Skupščino je vodil v prisotnosti okrajnega predsednika Marionija in notarja dr. Ghirettija predsednik pokrajinske Zveze rokodelcev Diego Di Natale.

Pobudo je dala pokrajinska Zveza rokodelcev in kamnoseki Nadiške doline, ki razpolagajo z naravnim bogastvom in tako je prišlo do ustanovitve konzorcija, od katerega bodo imeli seveda vsi velike materialne in moralne koristi.

V Nadiški dolini obstoja, kot vemo, posebne vrste kamen, ki ga v Italiji imenujejo « pietra piacentina » in je zato prav, da ga racionalno izkoristijo in s tem zagotovijo ekonomsko blaginjo ne samo direktnim producentom, ampak vsej skupnosti oziroma celemu področju.

Namene konzorcija je orisal Diego Di Natale, ki je tudi omenil, da ima novi konzorcij možnosti, da dobi od dežele, ki bi morala skrbeti tudi za tehnično pomoč, posebne podpore, da bi dobila industrija « piacentinskega » kamna še večji razmah.

Nameni konzorcija, ki jih je orisal Di Natale, so sledeči:

1. povečanje produktivnosti lokalnih podjetij in vsake druge dejavnosti, ki stremi za tem, da izboljša in poveča proizvodnjo;

2. tehnična pomoč zadržnikom in pospeševanje študijev in raziskav za nova izkoriščanja kamna;

V dolini Rezijske

Srednja šola in obiskovanje te šole

Zakaj ne poučujejo tudi materinega jezika?

Pred očmi imamo plakat, ki ga je objavila v teh dneh občina Rezijska in v resnici ne skrivamo, da ima ta svojo težavo, ker gre za problem šole, za katerega smo se vedno zanimali.

V bistvu, da povemo na kratko, piše na plakatu, da je srednja šola, ki stopa letos že v četrto leto obstoja, zelo slabo obiskovana, pa čeprav zakon predpisuje do 14. leta starosti obvezno šolanje.

Moramo pa reči, da nas je plakat, na katerem je podpisan župan, prizadel le do gotove mere; seveda se strinjamo z njim in z njegovim apelom, ko toži, da učenci ne prihajajo redno k pouku in da je otrokom treba dati primerno izobrazbo, posebno danes, ko se svet vrti tako hitro.

Jasno, da je še vedno v veljavi izrek: « Kolikor znaš, toliko veljaš ». Toda v našem primeru bo treba le nekoliko razmisliti. V prvi vrsti se ne bi smelo pozabiti, da je emigracija v Rezijsko izredno visoka (leta 1955 je občina Rezijska štela 3340 ljudi, leta 1961 2830, leta 1964 2240 in letos jih šteje še manj) in to pomeni, da stari ljudje in žene, ki ostajajo večinoma doma, potrebujejo pomoč otrok pri opravljanju hišnih del in na polju, kar je seveda eden od vzrokov, da zanemarijajo šolo.

Morebiti so pa še drugi vzroki, da starši ne pošiljajo svojih otrok v šolo. Morda da stoji pravi in odločilni vzrok v tem, da v srednji šoli (da ne govorimo o osnovnih šolah Rezijske doline in kar velja v tem pogledu tudi za vso Furlansko Slovenijo, ki šteje okoli 40 tisoč slovensko govorečih ljudi) ne poučujejo materinega jezika, ki je slovenščina.

Spričo tega primera stavljamo na tem mestu predlog, ki je končno tudi pravica, ki jo potrjujejo zakoni republike. Predlagali bi, da naj bi v prihodnjem šolskem letu poučevati v srednji šoli tudi slovenski jezik.

Menimo, da bi bilo samo po tem poizkusu mogoče objektivno soditi družinske očete in matere rezijske občine.

3. širjenje novega tehničnega pridobivanja in odbelovanja kamna;

4. pospeševanje iniciativ za valorizacijo lokalnega kamna v mnogovrstnih uporabah, predvsem v gradbeništvu, pri gradnji cest, železnic in pri ornamentalnih delih. Kamen naj bi valorizirali tudi v inozemstvu.

5. Pospeševanje akcij za spoznavanje višjih karakteristik « piacentinskega » kamna, katerega morejo prav zaradi cenjene kakovosti uporabljati tudi pri javnih delih.

Konzorcij bo imel tudi nalogo, da poskrbi za kvalifikacijo lokalne delovne sile v tem sektorju in da vzpodbuja mladino, da se usmerja v ta poklic, ki nudi poleg materialnih koristi tudi moralne.

Za predsednika konzorcija so imenovali Maria Laurina, medtem ko so svetovalci Annibale in Giuseppe Laurino, Luigi Cecino in Jožef Jokončič. Kolegij županov pa sestavljajo: Gustavo Flebus (predsednik), Guerino Marioni in Egidij Fadon; podžupana pa sta Egisto Duriavič in Eugenio Sicco.

Glas emigranta

INCA in emigranti

Smatramo za potrebno, da obvestimo vse naše emigrante, da naj se obrnejo za kakršnokoli informacijo ali pomoč pismeno ali osebno na urade INCA (Istituto Nazionale Confederale di Assistenza - Državni konfederalni institut za pomoč).

Tu navajamo nekatere naslove:

V Belgiji: Bruxelles, Av. Winston Churchill 138, telef. 449672; Liege, Rue de Ixellois 14, telefon 527680; Charleroi, Rue Charles Dupret 28, telefon 314902;

V Luksemburgu: Esch - sur Alzette, Boulevard John Kennedy 106;

V Zapadni Nemčiji: 69 Heidelberg, Hauptstrasse 113, telefon 26032; 8 München, Kaufingerstrasse 29, telefon 295062; 2 Bremen, Frauen Kirchhof 24-25, telefon 324437; 3 Hannover, Alexanderstrasse 3; 7 Stuttgart, Kernerstrasse 65.

Izračunano

V letu 1964 se je izselilo v tujino 277.000 Italijanov. V istem letu so Italijani v inozemstvu poslali domov okoli 350 milijard lir (seveda, kar so poslali uradnim putem).

Emigranti izbrisani iz anagrafa

Na podlagi nekega pravila v osnutku zakona, ki ga je predložil predsednik italijanskega ministrskega sveta in katerega je parlamentarna komisija za notranje zadeve že pregledala, so emigranti v inozemstvu, ki niso napravili izjave o preselitvi, po osemnajstih mesecih zbrisani iz

seznama rezidentnega prebivalstva in upisani v posebne kartoteke, kjer so registrirane vse osebe, ki emigrirajo v tujino.

Pri zadnjem ljudskem štetju je bilo ugotovljeno, da je več kot 700 tisoč ljudi preneslo svojo rezidenco v inozemstvo, a anagrafski uradi občin, kjer so bivali pred odhodom, so jih še vedno prištevali med rezidentne.

Zaradi te nove discipline, ki jo namerava uvesti italijanska vlada, se zdi, da zbrisane osebe iz anagrafov ne bodo trpele nobene škode, tako v pogledu do volilne pravice, ki ostane zaščitena na podlagi člena 11 zakona z dne 7. oktobra 1947, kot do pravice za dosego potrdil za družinske doklade, za poroko, državljanstvo itd., ki jih bodo izstavili vedno na podlagi rezultante aktov matičnega urada.

KANADA NOV IZHOD ZA ITALIJANSKO EMIGRACIJO

Kanada namerava poklicati za dobo dveh let 150 tisoč kvalificiranih delavcev. To je povedal minister za emigracijo Nicholson, ko je prišel v Italijo, da je inavguriral v Milanu konzulat, ki so ga nujno potrebovali.

Kanadski minister je razložil, da se bo najemanje na delo vršilo potom novega konzulata, ki bo tudi skrbel, da bo poiskal delavce in tehnike na italijanskem trgu potom študija položaja raznih industrij in propagandnega programa.

Kanadska vlada bo za določene primere plačala delavcem, ki imajo delovno pogodbo, vozni listek in jim bo poskrbela tudi primerno stanovanje.

OSOJANI: prikupna vas, ki leži pod severnim pobočjem Muškega pogorja v dolini Rezijske. Šteje nekaj nad 400 prebivalcev

KRATKE DOMAČE NOVICE

PROSNID - Dne 8. avošta bojo u naši vasi odkrili spomenik padlim u obeh uojstkah (17 jih padlo u parvi uojski an 8 u drugi). Zgradil so ga s kontributi, ki jih je nabrau poseben komitat. Na inauguracion bojo paršli predsednik dežele dr. Berzanti, predsednik province prof. Burtulo, podsekretar za obrambo Pelizzo an zastopniki še drugih oblasti.

BRDO V TERSKI DOLINI - Komunski konsil, ki se je sestel prejšnjo nedejo, je sprejeu proračun (bilancio di previsione) za ljeeto 1965. Za uraunovesit bilanco bojo muorli prositi notranje ministrstvo 2 milijona an pou lir posojila. Deficit iz ljeeta 1964 znaša 8 milijonu 868.000 lir an za kritje tega bojo prosili posojilo par « Cassa di Risparmio » u Vidmu.

AHTEN - Preteklo nedejo je bla u naši farni cjerkvi bjermu. Nadškof Zaffonato je birmu 31 otuok, popudan pa je obisku bounike an stare ljudi u našem komunu.

ČEDAD - Iz zadnjih statistik anagrafskega urada je razvidno, de je šteu komun koncem mjesca junija 11.064 ljudi. Prejšnji mjesec se je rodilo 15 otuok, umrlo e 18 oseb, u komun je paršlo stat 19 ljudi, iz komunja jih je šlo pa 30.

TAVORJANA - Mario Cudicio si je par prometni nesreči zlomu desno nogo. Ozdravu bo u adnim mjescu.

GNIDOVCA - U adnim mjescu bo ozdravu 75 ljetni Bepo Tomazetič, zaki je padu na trauniku, kar je sušil seno an si zlomu desno roko.

PRAPOTNO - Kajšnih 8 metru globoko je padu 33 ljetni Giovanni Chiarandini, kar je popravju njek zid. Zlomu si je desno roko, več reber an dobiu še druge poškodbe po obrazu an nogah. Ozdravu bo u 40 dneih.

ČENTA - Ljudje iz Čente anu use okuole so zlo nekontenti, zaki ne bā s parvim žetnjakom odpravljena autobusna linija Station-Centa. Stacion na je deleč od Čente anu zatuž je biu ljudem na roko ta autobus, pa čeglih je vozu samo popoudne. Če še ne morejo uzdarževati velikega autobusa, naj bi dali na dispozicion manjšega an magari bi šou še čez vas Aprato an služu še tistim ljudem.

TAVORJANA - 64 ljetni Vigi Sabbadini je zavozu s triciklom iz cjeate an se zvarnu u jarek. Par incidentu je dobiu več poškodb po obrazu an rokah.

NEME - Sindik je dau vjedat, de naj usi teze, ki so utarpjeli škodo zavoj hude ure, nardijo dokumentano prošnjo za plačilo škode. Komun bo te prošnje use skupaj poslou na provincialni inspektorat za kmetijstvo u Vidmu.

SEDIGLA - Tele dni so začeli z djeli za ojačenje vodovoda an napejavo novih diramacij. Ljudje ne čakajo ure, de bojo mjeli zadost vode.

OBORČE - Komunska administracija iz Prapotnega je dala u popravo šuolske lokale u Oborčah, Čali an Bodigoju. Za tisto djelo bojo potrošili 2 milijona 100 taužent lir, ki jih bo dalo ministrstvo za šuolstvo.

NEME - Koncem mjesca junija je naš komun šteu 3351 ljudi, ki formajo 1060 familij. Se tle numer ljudi stalno pada.

TAVORJANA - Malo Sonjico Scampa, ki je paršla iz Švice na počitnice k zlahti, je oklou pes u levo roko. Pozdravila se bo u dveh tjednih.

UKVE V KANALSKI DOLINI - Neznanci so pretekli teden odnesli iz pošne blagajne skoraj en milijon lir. Verjetno so to napravili cigani, ki so prišli prav tisti dan u Ukve in so jih ljudje videli v času, ko sta bila uradnika pri kosilu, blizu pošnega urada in so se potem v naglici oddaljili.

Zadevo preiskujejo karabinerji, ki so cigane že izsledili.

ČEPLATIŠČE - Spet so odprli za poljetno sezono dvolastniški prehod, ki služi za kumete, de hodijo objelovat puoja na drugi kraj konfina.

SUBIT - Ahtenski komun je sklenu, de bo dau sobit pregledat use katastrske parcele, ki so komunska last an ki so bile dane ljudem iz Subida. Kot vjemo, je čedaska daukarija poslala u Subit rubit daučnega izterjevalca, tikerega so otroci an žene zapodili iz vasi, češ de daukou ne bojo nikoli plačali za terene, ki njeso njihovi. Če bojo muorali plačati dauke ali ne, se bo vzjedalo čez dua mjesca, kar bo končan katastrski pregled an zatuž je zaenkrat rubljenje preklicano.

TRBIZ - Občina je sprejela predlog socialistične skupine, ki zadeva rabeljske rudnike. Dežela naj bi namreč poskrbela, da bi se tam postavila topilnica svinčene rude in bi se na ta način mogla absorbirati vsa lokalna delovna sila.

MAZEROLE - Tavorjanski komun je dau te dni u djelo inštalacijo nove električne razsvetljave u naši vasi. Napejali jo bojo na poti Kanalič-Mazerole an bojo namestil moderne fluorescentne lampe.

ČEDAD - Na državni cesti, ki vodi iz Vidma u Čedad an je douga 16 km, so dali posekati use drevje, ki je rastlo ob kraju cjeate. Nekateri pravijo, de bojo s tjem preprečili številne smartne nesreče, ki se dogajajo na tej progi, zaki se automobilisti ali motociklisti radi zaletijo vanje, drugi so pa pruo temu, zaki sadā ne bo več senčnega drevoreda, kjer so se lahko oddahnili an pohladili po dolgih vožnjah pod žgočim soncem.

PRAPOTNO - Čečica Eda Koson je padla po stopnicah an si zlomila desno roko. Ozdravila bo u adnim mjescu.

MATAJUR - Skupina članov čedadske planinske organizacije se je prejšnji tjedan podala na varh Matajurga an namestila na kapelico-spomenik nov strelodov, zaki stari je postal čisto nenucen. zaki je že dostikrat vanj treščilo.

ČRNEJA - Pretekli tjedan se je zarjezala u naša sarca grenka bolečina: iz naše srede je za simpri odšou 23 ljetni Silvio Vizzutti, ki se je ponesreču z motociklo kak kilometer deleč od svojega duoma. Njegovim dragim, ki so z njim izgubili use — biu je unik sin — izrekamo globoko sožalje an iskreno sočustvovanje.

GORJANI - Naš komun še simpri čaka na cjesto, ki bi ga vezala s Huminom. Pred kakimi dvemi ljeti so že začeli djelati ta kos, ki vodi pruo Premalini. Popravili so most an še nekatere podporne zidove an djelali bi še naprej, če ne bi zmanjkalo denarja. Denar za to djelo je dau BIM, nekēj pa naš komun an Ratinj. Sadā bi korlo z djeli iti naprej an tuž si ljudje iz Gorjanov iz sarca želijo.

VIDEM

Avtocesta Videm-Trbiž

Administrativni odbor družbe « Autovie Venete » je odobril načrt za gradnjo nove avtoceste Videm-Trbiž, ki bo stala okoli 50 milijard lir. Avtomobilska cesta bo imela štiri tire in bo zato znatno olajšala promet na tej progi, ki doseže zlasti med poletnimi meseci izredno visoko obremenitev. Cesto bodo gradili v dveh etapah. Najprvo bodo zgradili odsek Videm-Karnija, ki bo speljan po ravnem in bodo zaradi tega tudi stroški manjši (16 milijard lir), drugi pa od Karnije do Trbiža. Ta zadnji del bo imel dosti mostov, galerij in predorov in bo stal 35 milijard lir. Za vožnjo po tem tiru ne bodo pobirali cestnine, ker nočejo, da bi turisti ob vstopu v Italijo bili takoj taksirani.

Zrastle na domačih tleh

Škrat

Če u Lom so hodil droua sieč an kuote kuohāl. Dan Činuoršanj je kuhu kuoto sam, jo uaru an tan pr nji spau tu majhanem kazezone, naret ns palc, zemje an mahū.

Zak je bluo delēč an de na bo ženā zamujala če tode, je nesu za sabo mokō, sou, ser an kotū an sam kuhu pulento. Kr je biu stadžon je še puhe loviu an cuoru, al paj tiče jemju uz gnjiez d an jiedu.

Dan večer., ku po nauad, je zakurū oginj, obiesu za količ, ki je biu ta nad ognjo, kotū pun uadē, de bo pulento kuhu. Priet ku ki je začela uadā ugriet, je prleteu ta z Mije, kjer so bli skriti, dan majhan škrat.

— O dober večer, kuotar, — mu je jau škrat.

— Buog di, — je odgovariu kuotar, ga pogledu ta spod obrvi an deu polieno ta na oginj.

— Al imaš kakega puha nacō?

— Donas niesān loviu, san muoru paračāt še dno kuoto, de jo pržgen jutre an tole poberēn.

— Pust menē oginj, bon jest potikū.

— Ja, de mi ga storiš uasnit.

— Ti ga na, ne.

— Kr pru češ, paj potiki. Droua so tle blizō.

— Kakuo ti diejo? — ga je še uprašū škrat.

— Sam, — mu je jau kuotar.

— Dost kuot si žej skuohu?

— Lietos vič ku pedeset.

— An sam kuhas večerjo?

— Saj viš!

— Takuo de niemaš obenga puha?

— San ti žej poviedū, de ne.

— Al češ, de ti ga jest prne-sēn?

— Ga na boš mou ujet, te o-koje.

— Menē? Al na vieš, de smo kraji od puhu, midruz škrati? Na ku poživžgēmo, paj prletjō san h nam.

— Če mi ga prneseš, ga ocuo-rēn, — je jau kuotar.

Škrat je zazvizgnū antā šu malo ta od ognja. Kuotar je tist cajt zamiešū pulento an gledu kan de-ne puha cuort. Škrat je viu tan na dno debelo palco an jo prnesu dno debelo kroto, jo nastaknū ta kuotarjo.

— Nes proč tisto kroto! — mu je jau kuotar.

— Na puha an ocuori ga!

— Saj si jau, de ga boš jiedu.

— Tuole je krotā ne puh.

— Na, uzam, — mu je guarui an krotō mu držū ta nad kotlan.

— Nes proč, san ti jau, al te lopnem, — an mu potiskū proč krotō.

Škrat se je rizū an nimar silu če nad kotū, dok kuotar nie uzeu pulentar an ga udaru dol po hr-bāto. Škrat je začeu jokāt an kli-čāt oč:

— Aaa! Tata! tata! Ji! Ji Ji Tata! Tata!

— Kaj ti je? — ga je uprašū škrat oča ta z Mije.

— Udaru me je, — je poviedu joče.

— Kaduo te je udaru?

— Sam me je udaru.

— Sam udaru, sam trp! — mu je jau antā šu če za rob puhe lovit.

Kuotar, kr je videu, de mu na pride na pomuoč oča, je uzeu de-bēu krunci an ga zabrusū če pod

nogē škrtičo, ki je zadrulū od boli an leteu nazaj če na Mijo.

Od tekrat ga nie motū vič.

Otroc so se zlo bal iti damou, še če uon pred hišo. Če bi jih videu, kakuo so gledāl, tu tiste, ki so prauli, oči an usta odprte: še panogli niesō vič bužli.

Usakantrkaj so se spogledal, de bojo vidli te tegā al se bojō.

Kr so genjal praut, usak se je pobrau, jau: — Lahno nuoč! — an šu. Pužini so usokemu odgua-ril: — Buog di! — An Buog loni za sida!

TORKA

Tele so ble nauadne prauce, ki so jih usi cul manko po tri-štier-krat na lieto.

Od tork an od škratu se nie guarilo nimar. Tudi tel večer jih niesō še začel praut, so počakāl skor do koncā, kr so miel iti damou, de na bojo otroc zaspjial an de se bojo bal odzunā.

Sta bla mož an ženā, ki sta živiela srečna odkar sta se poro-čila, pa niestā miela še otuok. Dno večer mož je pršu trudan damou an po večeriji ženā mu je jala:

— Ti bieš spat, zak si trudan. Jest ostanen še tle, spredēn še dno malo une, de ti naren hlače.

Mož je šu gor u kambro, ki je bla lih ta nad hišo, legnu tu pastejo an zaspau. Čez dvie ure se je zbudu an viu, de nie še ženē;

— Ki dielaš trkaj cajta dol u hiš?

— Glodan, glodan debelo ko-dējo.

Mož je zaspau an kr se je zbu-du je nazaj poklicu:

— Ženā, puj spat. Kakuo usta-neš jutre zjutra? Ki dielaš?

— Glodan, glodan debelo ko-dējo.

Besied nie zastopu, kalouraca nie ču vič cvilit, še malo je po-čaku antā je ustū, se oblieku an šu dol u hišo. Kr je šu dol po štengah je viu torko, ki je letiela hitro skuoze urata, de jo na mož ušafa noter. Kr je pršu tu hišo je viu ženō uso arstrgano an snie-deno an čerieua so ble ovite okuole špičōta an kalouraca.

Za dobro voljo

Dva prijatelja sta šla pruoč Če-dadu.

— « Kulku cigaret na dan po-kadiš ti? ».

— « Od 40 do 50 na dan. In ti? ».

— « Jest nobene ».

— « Kulku ljet imaš? ».

— « Šestdeset ».

— « S tem denarjem, ki si po-kadiu v 60 letih, bi biu lahko

kupiu velik palač u Čedadu ».

— « An ti, ki njesi kadiu, kul-ku palaču si kupu? ».

Zdravnik: Dober dan, gospod župan, kaj pa vam je?

Župan: Vse me boli, gospod doktor!

Zdravnik: Kje pa vas je začelo boleti?

Župan: V Vidmu, gospod dok-tor.

Kmečka čēča se je poročila z mestnim človekom. Stanovala sta v predmestju in redila eno kravo. Nekega dne ona ni imela časa, da bi šla v hlev kravo molzt, za-to je rekla njemu, naj gre on namesto nje, stolček pa da bo že našel za vrati. Šel je, toda bilo ga ni celo uro od nikoder. Zato je šla žena pogledat, kaj se je pripetilo. Ko je ugledal ženo, ji je nejevoljen povedal: « Ze celo uro priganjam kravo, naj se vse-de na stolček, da bi jo molzel, pa je vse zastonj, ne vsede se, pa se ne vsede ».

KAJ BOŠ DELAL MESECA AVGUSTA

NA DOMU pazi na zdravje pri ljudeh in živalih. Vloži jajca v apnen mleko, ker kmalu bodo kokoši manj nesle. Pazi na pride-lke v šrambi! - V kleti imaš prazne sode. So li v redu? - Pri-vošči živalim svežega zraka. Mu-he naj jih ne pikajo. Kakšenkrat okopli prašiče, ki so radi čisti. Umazani so, če si ti zanikern. Po-lij kakšenkrat gnojišče.

NA VRTU zalivaj! Posebno list-nati zelenjadi zelo koristi razred-čena gnojnica. Sejemo endivije, cikorijs, špinačo, motovilec, ra-dič.

NA NJIVI bomo sejali inkar-natko, da bo začetkom maja obi-lo dobre krme. Uniči med koruzo vsa snetljiva stebila koruze. Ne na gnoj, v ogenj z njimi. Pesa in ze-

TRBIZ

Tromejno prijateljsko nogomet-no srečanje

Preteklo nedeljo se je vršilo prijateljsko nogometno srečnje finančnih uslužbencev, ki vrše službo na tromeji. Tehnično organizacijo je prevzela Avstrija, ki je tudi dala na razpolago lepo nogometno igrišče v Podkloštru, za gradnjo katerega so vsi z do-bro voljo in uspehom sodelovali. Zmagali so Avstrijci. Tudi ta ma-la športna prireditvev prispeva, da se ohranja prijateljsko vzdušje, mir in sodelovanje med narodi.

Prihodnje takšno srečanje se bo vršilo drugo leto v Trbižu, ko bo praznik italijanskih financar-jev, potem pa bo na Jesenicah v Jugoslaviji. Na manifestaciji v Podkloštru so bili tudi zastopni-ki oblasti vseh treh obmejnih ob-čin: Trbiža, Jesenic in Podklo-štra.

Olajšave pri gradnjah turističnih objektov

Na svoji zadnji seji je občinski svet sklenil, da bo ves gradbeni material, ki ga bodo rabili pri gradnjah in rekonstrukcijah turi-stičnih objektov oproščen troša-rinskega davka za 70%. Na ta način bo podprto gradbeništvo, ki je v zadnjih letih nekoliko zao-stalo, izboljšalo se bo pa tudi lokalno gospodarstvo, ker bo marsikdo izkoristil ugodnosti, da bo prišel poceni do gradbenega materiala in povečal gostinske prostore.

NABORJET

Pazite na neeksplozirane bombe
Dne 30. julija so se začele v

predelu, ki leži med Forcello-Val-lone in Moše-Jaof-Fuart vojaške vaje. Na cjesti Rabelj-Nevejsko sedlo in v Ovčji vesi so obesili rdeče zastave, da opozarjajo na nevarnost. Da ne bo prišlo do eventualnih nesreč, naj se ljudje zadržujejo daleč od kraja, kjer se vršijo vojaške vaje, in v slu-čaju, da najdejo neeksplozirano strelivo, naj se ga ne dotikajo, ampak takoj o najdbi obveste najbližje varnostne organe.

SOVODNJE

Obiskal nas je prefekt

Kar je bla u Sovodnjah sagra, tuo je na dan sv. Mohorja an For-tunata (12. julija), je obiskal naš komun, takuō o potrjebi, de se drelli. Na komunu so ga sparjel usi konsilirji z županom na čelu an fajmošter Modonutti. Prefekt je z njimi na široko razpravljaj o problemih, ki težijo sovodenjski omun, takuō o potrjebi, de se zgradi kanalizacija, o ureditvi an ojačenju vodovodov an cjest, o gradnji novih šuolskih lokalov an drugem. Nazadnje si je prefekt ogledu še gradnjo novega komun-skega sedeža an objubu, de bo informiru o kritičnem stanju komuna pristojne državne urade, de jim bojo dal kajšno pomoč.

CENTA

Mednarodni folklorni festival

Od 10. do 13. septembra bojo parvikrat organizirali u Centi mednarodni folklorni festival, na tikerem bojo sodelovale italijan-ske an inozemske folklorne sku-pine. Zvjedalo se je, de so se za ta festival prijavile že Jugosla-vija, Grčija, Madžarsa, Holand-ska, Češkoslovska, Romunija, Nemčija in Avstrija, kakor tudi visok numer domačih, med temu tud znana skupina iz Cosenze.

NEME - Poročila se je Silvana Cuciz z Renzom Bassom iz Pri-mulacca pri Centi. Vaščani an pa-rjatelj jima želijo dosti sreče na skupni življenjski poti.

ŠPETER OB NADIZI

Nimar manj ljudi

Število ljudi u Nadiški dolini pada iz dneva u dan, zakī kuaž usak dan si gre kajšen človek iskat kruha proč od doma, zakī domača zemja, ceglih je nimar manj ljudi, ne more preživljati cjelo ljetu usjeh. Prejšnji mjesec je za nimar odšlo iz sedmih ko-munov Nadiškega bazena kar 22 ljudi: iz špeterskega komunā jih je šlo največ, 11 ljudi, iz šenle-narškega 9, iz dreškega pa 2. U nekatjerih komunih se mjesca junija ni spremenilo stanje, kot na primer u Srednjah, medtjem ko so u komun Sovodnje paršli stat 4 novi ljudje, u Podbonesec 1 an 6 u komun Grmek.

V Reziji pred 400 leti

2

V gozdovih, ki so bili v skupni lasti, so prebivavci lahko iskali za kritje lastnih potreb, razen če ni bil gozd izklican, to se pravi rezerviran za posebne potrebe, kot n. pr. za postavitev hiš, ki so bile pred 400 leti še lesene. V dokumentih mužaške jurisdikcije je večkrat govora o sečnji in lesni trgovini, a med imeni ni navedenih nihče, ki bi bil iz Rezije. Kazalo bi, da so Rezijani zares marjali tako delovanje, pač pa je navedeno, da so zbirali in prodajali smolo. Obrtnih poklicev je bilo v dolni malo. V dokumentih je omenjen en sodar, en kolar in izdelovatelj vozov, en mlin in ena apnenica. Na splošno pa je bilo razširjeno tkanje blaga, si čimer si je prebivastva zackrožilo svoje dohodke. Mnogi so kramarili - hauzirali in prodajali vsakovrstno kamo — največ železo — od hiše do hiše in so kot kramarji krožili zlasti v severnih nemških deželah. V dokumentih je govora o nekom, ki je zapustil Rezijo in se reselil v Alemanio. Omenjene so tudi tri sestre, ki so se zaradi revščine prisiljene izseliti se in « per alie-nas omos vitam ducere », « živeti po tujih hišah », mogoe kot služkinje. Zaradi kramarstva je Rezija izgubila večje prebivalstva, ker se ni vračal domov naj-bistrej in najbolj delavni živelj. To je povzročilo, da je Rezij gospodarsko zaostala in postajala vedno siro-mašnejš, tako da je bila in je še vedno najsiromaš-njši prečl vse Furlanije.

Pregledani dokumenti nudijo nekoliko vpogleda v takratno rezijansko folkloro, v tamkajšnje šege in na-vade. — Priča pri nekem procesu pravi, da je šel v postnem času skozi Rezijo in da je slišal trobljenje na

STOLBICA - Od tu so doma škarjebrusi

rog. S tem so menda klicali pomlad in istočasno rast trave za boljšo pašo. To trobljenje na rog je bil najbrž ostanek kakšnega starega spomladanskega obreda za klicanje dobre letine. Podoben obred poznajo tudi v Piemontu in v Valtellini, kjer kličejo ob koncu februar-ja ali v začetku marca s krvajimi zvončki mlado tra-vico iz zemlje.

V rezijanskem domačem življenju so igrale važno vlogo smrtne obletnice, ko so pogostili vse sorodnike, ki so se ob taki priliki zbrali. V dokumentu, ki govori o obletnici smrti Marije Juri, čitamo, da so potrosili šest lir, dočim je vzdrževalnina za dva od rajne zapu-ščenā otroka znašala eno liro na teden. Umirajočemu so držali v roki prižgano blagoslovljeno svečo, katero so obnavljali dokler ni nastopila smrt, češ, umirajoči naj umre pri svetlobi. Ta običaj je po Evropi zelo razšir-jen.

Zelo zanimiva je navada pri rojstvu. Novorojenčka položijo na tla, a se ga nihče ne sme dotakniti, če je iz družine ali sorodstva, dokler ga ni vzdignil nekdo dru-gi, lahko tudi tujec. Ta postane so-oče; če je ženska, pa so-mati, lahko pa bi tudi rekli botar ali botra. Ta navada je skoraj gotovo ostanek prastarega obreda za češčenje boginje — matere Zemlje. S tem, da so novo-rojenčke polagali na tla, so hoteli doseči, da bi se v zemlji nakopičene sile preselile v dete.

Krajevna imena v takratni Reziji so po dokumentih skoraj izključno slovanska: Gospogniza in Mlacha, Astu-denzi, Pothlomom, Brijch, Brese itd. itd. Imena oseb so večinoma poitalijančena, nazivi za orodje in obrti pa so večinoma furlanski, redki italijanski.

PROBLEMI ANCORA INSOLUTI

Situazione critica a Taipana e dintorni

Sistemare la rete stradale - Scuola Media e Scuola Professionale - Uffici Postali a Monteperta e Prosenico - Ricostruire il ponte sul Natisone tra Platischis e Bergogna - Provvedere per la fognatura a Platischis - Passerella per i contadini sul Cornappo - Stalle sociali, organi cooperativi e scuole materne

(Nostro servizio)

LUGLIO 1965 - Stavolta ci occupiamo un po' — ma non è la prima volta — di un territorio della Slavia Friulana, e precisamente di quello del Comune di Taipana, riconosciuto come uno dei più trascurati e dimenticati epperò economicamente e socialmente navigante in un mare di continue difficoltà.

Diremo subito che quello che immediatamente colpisce è la scarsità della popolazione: è il primo sintomo di una situazione anormale, precaria, preoccupante. Più che altrove, infatti, la gente, quella valida e per meglio intendere quella che lavora, in dipendenza degli scarsi redditi, quando ci sono, e dalla mancanza di fonti di lavoro dovuta, si afferma, un po' più o un po' meno a tutti specie agli organi di più alto grado, è costretta a rare fagotto, ad abbandonare casa, parenti e amici e ad andarsene verso l'ignoto spesso con l'incerta prospettiva di trovare un'occupazione da cui trarre il necessario per vivere, anzi, meglio, per sopravvivere.

Certo questa situazione, da cui ne deriva uno spopolamento da far tremare, come dice Dante, le vene e i polsi (certe borgate accusano punte emigratorie oltre l'ottanta per cento e molte case completamente disabitate stanno per crollare), più che da fattori naturali e ambientali, che certamente non si possono ignorare, è dovuta, secondo gli stessi abitanti, al mancato o insignificante interessamento, da sempre, di certi organi statali e provinciali, pur sapendo benissimo che anche lassù si pagano tasse, come e più che non altrove, per pochi metri quadrati di terreno, quasi dei fazzoletti come vengono definiti, e che i redditi sono a zero per mancanza, appunto, di attività lavorative.

Se si pensa che il Governo italiano versa dei contributi notevoli a favore dei Paesi cosiddetti sottosviluppati (la opera e meritoria e non c'è proprio nulla da ridire), viene senz'altro da chiedere il perché esso Governo non provvede prima a sistemare nel proprio territorio le zone che, come la

Slavia Friulana, sono da considerarsi sottosviluppate.

E' certo questo un ragionamento che torna e che dovrebbe suggerire a chi di dovere — in particolare, in questo momento, alla Regione che per la verità a più riprese ha manifestato dei buoni propositi — di volersi finalmente impegnare sul serio per creare nella Slavia Friulana, e anche nella Val Resia, le basi essenziali per una efficace rinascita economica che valga non solo a frenare e togliere di mezzo il pauroso spopolamento dovuto al triste fenomeno emigratorio, ma anche a rendere possibile l'esistenza agli abitanti che sono dei cittadini leali ed i cui diritti etnici, linguistici e culturali risultano sanciti sia nella Costituzione italiana che nello Statuto Speciale (articolo 3) della Regione Friuli-Venezia Giulia alla cui creazione molto hanno contribuito, e tra i primi, anche i cittadini di parlata slovena della provincia di Udine.

Vediamo ora di che cosa abbisogna in linea d'urgenza la popolazione del Comune di Taipana per darle modo di porsi, diremo così, su un piano di quasi uguaglianza, almeno su certi settori, con altri Comuni.

Per il Comune di Taipana le comunicazioni costituiscono uno dei problemi base; e si sa che senza strade e senza ponti i rapporti economici sono difficili e talvolta addirittura impossibili. Dalle strade, poi, dipende anche lo sviluppo turistico.

In proposito si specifica che è quanto mai necessaria e urgente la costruzione del tratto di strada, lungo all'incirca due chilometri, che va da Ponte sul Natisone a Prosenico. Ebbene tale strada contribuirebbe non poco a creare i presupposti di un vantaggioso collegamento, che ora manca del tutto, tra Prosenico, che è la località meno raggiunta e in conseguenza più disagiata, e Platischis — che reclama anche la fognatura — da una parte e tra queste due località e il Caporetano dall'altra, ed in modo particolare con i centri di Bergogna, Longo, Sedola e Boriani tutti gravitanti nella stessa vallata; e con un po' di

buona volontà, si pensa, l'opera potrebbe effettuarsi con piena soddisfazione e vantaggio di tutti.

Circa la bonifica stradale, sarebbe compiere opera meritoria sistemando — e nel contempo procedere ad un adeguato ampliamento — la strada che dal centro di Taipana porta a Borgo di Sopra al bivio di Specca. Ciò renderebbe possibile anche l'effettuazione di un servizio di autocorriera tanto utile e necessario per Borgo di Sopra.

Vi sarebbe poi da provvedere per l'estensione del servizio automobilistico, approfittando della linea Platischis-Udine, sia nell'andata che nel ritorno, alla frazione di Montemaggiore la quale in tal modo, oltre a sentirsi meno isolata e abbandonata, ne trarrebbe indubbiamente un certo vantaggio economico. Comunque, se non si provvede, il danno che pesa su Montemaggiore, a causa appunto del suo isolare isolamento, si farà ancora più pesante; e non mancherà di farsi sentire con maggiore asprezza negli anni avvenire.

Le stesse cose si possono dire nei riguardi della frazione di Cornappo. Anche qui, appunto, allacciandosi alla linea automobilistica Monteperta-Udine, è possibile estendere, nei due sensi, cioè nell'andata e nel ritorno, il servizio di autocorriera; e in tal modo anche Cornappo si libererebbe dal suo pesante e rovinoso isolamento.

Di grande utilità immediata risulterebbe senz'altro anche la costruzione di una « passerella » o ponticello sul Cornappo, e precisamente in prossimità della fraz. di Debellis. Tale mezzo di transito eviterebbe ai contadini del luogo di compiere un percorso vizioso e lungo per raggiungere i loro prati e i loro campi nella parte opposta del corso d'acqua, a volte irruente epperò pericoloso durante i guadi anche per gente pratica e coraggiosa.

E che dire della ricostruzione del vecchio ponte « Vittorio » sul Natisone? Non si vorrà mica lasciarlo com'è in attesa di dichiararlo monumento nazionale? Tale ponte una volta rimesso a nuovo permetterebbe, attraverso il « valico di frontiera » di seconda categoria costituito dal ponte stesso, il comodo passaggio, nei due sensi, anche agli automezzi; e non vi è dubbio che tale ricostruzione, eseguita secondo i dettami della moderna architettura, favorirebbe in misura notevole il movimento turistico e gli scambi commerciali, specie se si vorrà provvedere per l'istituzione di una linea automobilistica, tra il Caporetano e il Comune di Taipana che ha appunto bisogno di respiro commerciale e di movimento turistico per migliorare le sue precarie condizioni economiche. Si deve aggiungere che permettere il passaggio di vetture sul ponte è necessario che le autorità locali, provinciali o regionali si interessino presso il Governo al fine di classificare il valico non più di seconda ma bensì di prima categoria.

Parimenti di grande utilità risulterebbe la creazione di Uffici Postali nelle frazioni di Monteperta e Prosenico. Pratiche in questo senso erano già state iniziate, e non si conoscono i motivi che indussero a sospenderle e ad insabbiarle. Tocca ora al Comune di Taipana ridiscutere in merito e avviare a soluzione il problema.

Al Comune di Taipana si suggerisce pure di compiere i passi necessari perché venga istituita la Scuola Media onde rendere possibile a tutti l'insegnamento con la minor spesa possibile e senza dover ricorrere a scuole lontane. Parimenti il Comune di Taipana si dovrebbe impegnare per dar vita ad una Scuola Professionale che attualmente costituisce l'unico mezzo idoneo per fornire i giovani di una valida qualifica di mestiere, tale cioè da costituire un prezioso biglietto da visita per essere accettati e immessi nel ciclo lavorativo sia in casa che altrove.

Non sappiamo cosa ne pensa o cosa farà per quanto le riguarda, l'Amministrazione comunale di Taipana. Tuttavia è da ritenere che anch'essa sia di avviso che al vecchio andazzo è bene porvi rimedio.

Non si può rimanere indifferenti e non commuoversi di fronte al disagio che preoccupa e affligge le popolazioni del Comune di Taipana specie quelle pressoché intante sulle coste dei monti; popolazioni che ben a ragione, pensiamo, affermano di sentirsi private di ogni prospettiva di miglioramento economico dall'incuria e, lo si deve ben ripetere, dal disinteresse della autorità tutoria.

Disagio davvero grave e impressionante che bisogna cercare di eliminare in ogni modo, e alla svelta, per infondere in quelle operose e leali popolazioni, con l'attuazione dei provvedimenti che i vari casi richiedono, la necessaria fiducia in un avvenire migliore fatto di giustizia, di tranquillità e di sicurezza economica.

A. C.

iz prve strani

Deseta obletnica videmskega sporazuma

Jugoslavijo. Da je v tem razvoju igral in še igra bistveno vlogo ravno maloobmejni promet, je nesporno, kakor je splošno znano in priznано tudi dejstvo, da je odločilno prispeval k odstranitvi raznih v preteklosti pogojenih predsodkov, da je ustvaril ugodne pogoje za osebne stike, za medsebojno spoznavanje in razumevanje preko meje. Zato ob deseti obletnici upravičeno ugotavljamo, da je maloobmejni promet med Italijo in Jugoslavijo kljub začetnim težavam in kljub oviram, ki so mu ga postavljali na pot njegovi nasprotniki, uspešno preстал svoj zrelostni izpit.

Slovenci v Furlaniji pa smemo biti veseli in tudi ponosni, da smo bili v večini veseli in ponosni, da smo bili od vsega početka te politike, odločni pristajši, katere sadovi so prijateljstvo in vsestransko sodelovanje med obema državama, kar je navsezadnje tudi v korist miru v tem delu sveta.

KRATKE DOMAČE NOVICE

DOLENJI BARNAS - Za Bepina Skrinjara an Jurija Causera an Pierandrea Lebana iz Dolenje Mjerse se ni dobro zaključil izlet u Soško dolino. Kar so se odpejal iz Bovca, so se na nekšnem ovinku prevrnili z avtomobilom u prepad an se usi trije močno poškodovali. Na srečo jih je varglo ven iz avtomobila, zaki drugač bi se sigurno ubili. Use tri so prepejal u čedadski špital an bojo ozdravili, če ne nastopijo komplikacije, u kajšnih treh tjeđnih.

AZLA - Ivan Menič, star 58 ljet, je takuó nesrečno padu na cještí, de je dobiu šok an več hudih ran na glavi.

SPETER - Parjatelj an znanci želijo Franki Michieli dosti sreče an vesejā u zakonskem živenu z učiteljem Vannijem Boccoli nijem iz Čedada.

DOLENJE BRDO - U nedejo 11 luja smo pokopali najstarejšo ženo grmeškega komuna: 89 ljetno Ano Trušnjak-Marjanina. Njene

ga pogreba so se udeležil ne samo domačini, ampak tud iz bližnjih vasi je paršo dosti ljudi, zaki rajnka je bla zlo parljubljena med usemi. Malo pred smartjo se ji je izpounila goreča želja, ki jo je nosila u sarcu že pu no ljet. Damu je paršu njen sin Peter, ki je biu 40 ljet u Australiji. Svetel lik xavendne Slovenske, dobre djelaue an vzgledne matere nam po ostal u trajnem spominu.

SEDIGLA - Štirje mladinci iz naše vasi so začeli eksplorirat podzemje Bernadije. Par njekšni jami blizu Kocjančičev so se spustili z močnimi vrvmi globoko pod zemjo an odkrili več galerij an salonou. Mislijo, de so povezane z Završkimi jamami. Če bi bli dobro atrecani, bi eksplorirali še indavant. Ljudje u okolici imojo velike šperance u bodočnost. Troštajo se, de so bojo njihove vasi razvile u turistične kraje zavojo podzemeljskih lepot. Morebit imajo razon, a sevjeđe tuó še ne bo preca, zaki te reči gređo počasi naprej, saj vidimo kako je z Završkimi jamami, za tikere so nardili ke dosti propagande, a so še simpri premalo poznane, da bi prinašale koristi.

SOVODNJE - Osemletni Patrizjo Cernoia se je zvarniu z bicklo an dobiu več poškodb po rokah an obrazu. Ozdravu bo u dveh tjeđnih.

MAZEROLE - U kratkem bojo sistemirali šuolo, za kar je komun že dodeliu štiri milijone lir.

MASERA - Pretekli tjeđan se je ponesrečila par djelu 50 ljetna Pia Mašera. Kar je vezala veliko brjeme sena, ki bi ga potem muorala parnesti na hrbtu damu, se je utargala vrv an ženi je spodaršnilo an padrla je na kaman. Par padcu je dobila globoko rano na glavi an zatúó so jo muorali pejti u špitau.

MELINA PRI AHTNU - Šstnajsletna Vilma Bombardir jes ni mjela sreče, kar se je pjala z bicklom iz Nem pruot Atnu. Kar se e spustila par Mot di Krož po brjegu nauzdol, e zgubila kvilibrio an zapejalpreveč h kraju cješte. Padla je tveč metru globoko škarpato a dobila terkaj ran, de so si m'dihi pridržali prognozo.

NELLA VAL RESIA

SCUOLA MEDIA E PRESENZE

Perché non insegnare anche la lingua madre?

Abbiamo sottocchio un manifesto pubblicato in questi giorni dal Comune di Resia ed in verità non ci nascondiamo che esso ha la sua importanza trattandosi di un tema scolastico al quale noi ci siamo sempre occupati.

In sostanza, per dirla in breve e con parole povere, nel manifesto si lamenta la scarsa partecipazione, malgrado l'obbligo derivante dalla legge di frequentare la scuola fino al 14° anno di età, degli alunni alla Scuola Media Unica Statale che sta per iniziare il suo quarto anno di vita.

Dobbiamo però dire che il manifesto, che reca la firma del Sindaco, ci ha colpito fino ad un certo punto; e siamo naturalmente con lui e con il suo aperto appello quando lamenta la carenza delle assenze e la necessità di dare una adeguata istruzione ai bambini, specialmente oggi in cui il mondo cammina assai alla svelta.

Certo che è sempre valido il motto: « Più si sa e più si vale ». Ma nel nostro caso particolare merita un po' meditarci su. Intanto non va dimenticato che nella Val Resia l'emigrazione è assai sensibile (i suoi abitanti erano 3340 nel 1955, 2830 nel 1961, 2440 nel 1964, e lo sono ancora meno durante il corrente anno) e questo vuol dire che i vecchi e le donne che rimangono a casa il più delle volte hanno necessità di farsi aiutare dai bambini per il disbrigo dei vari lavori; e ciò appunto induce a trascurare la scuola.

Può darsi esistano anche altre cause che inducono taluni genitori a non mandare i propri figli a scuola. Per noi, però, una causa importante, e forse determinante, è costituita dal fatto che nella locale Scuola Media Unica Statale (e non parliamo delle scuole minori della stessa Valle, e così dicasi per quanto riguarda la Slavia Friulana che conta all'incirca quarantamila cittadini di parlata slovena) non è ammesso l'insegnamento

della lingua madre, nemmeno in misura limitata.

Pertanto noi di fronte alla realtà del caso ci permettiamo avanzare una proposta che poi in fondo è un diritto sancito dalle leggi della Repubblica e che noi non abbiamo mai fatto a meno di far presente e reclamare: e la proposta è di iniziare nella Scuola Media Unica Statale il nuovo anno scolastico introducendo nel suo programma appunto l'insegnamento della lingua materna. E siamo d'avviso che soltanto dopo tale esperimento sia possibile esprimere un giudizio obiettivo sul comportamento dei padri e delle madri di famiglia del Comune di Resia.

Ventesimo della liberazione a Begunje

Un gruppo di partecipanti alla cerimonia: in primo piano autorità e personalità slovene e italiane

A Begunje, con un incontro di ex internati, si è svolta la cerimonia conclusiva dei festeggiamenti organizzati dal Comune di Radovljica. Essa si è svolta in quello che fu il triste carcere sistemato dagli aguzzini nazisti nei locali di un istituto femminile di rieducazione. Nelle tette celle del carcere, che ospitò 12 mila persone d'ambo i sessi, si usavano anche raffinati arnesi di tortura ai quali oltre 800 internati non poterono sopravvivere. Pronunciarono discorsi di circostanza Miran Košmelj membro del Governo della Slovenia e il dott. Lino Argenton capo della delegazione dell'A.N.P.I. Provinciale di Udine. Notati, tra i presenti, Vida Tomšič Presidente dell'Unione Socialista della Slovenia, Boris Zihert deputato all'Assemblea federale, Frane Jere sindaco di Radovljica, l'Assessore Sandri che ha porto il saluto del Comune di Tarvisio nonché numerosi rappresentanti della Slavia Friulana e della Val Canale.